

سپهر فرهنگ
مدلی برای توصیف تغییرات اجتماعی

نویسنده: مهدی رحیم کرکه آبادی

اندیشگاه طرح هزاره

۱۳۹۸

سرشناسه	:	کرکه‌آبادی، عبدالرحیم، ۱۳۳۸-
عنوان و نام پدیدآور	:	سپهر فرهنگ: مدلی برای توصیف تغییرات اجتماعی / نوشته عبدالرحیم کرکه‌آبادی: [برای] اندیشگاه طرح هزاره؛ ویراستار موسی نجفی.
مشخصات نشر	:	تهران: میراث فرهیختگان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۲۳۶ ص: مصور (بخشی‌رنگی)، جدول.
شابک	:	978-622-701342-9
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. [۱۸۵] - ۱۹۰.
عنوان دیگر	:	مدلی برای توصیف تغییرات اجتماعی.
موضوع	:	تحولات اجتماعی
موضوع	:	Social change
موضوع	:	فرهنگ -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	:	Culture -- Social aspects
شناسه افزوده	:	سپهر فرهنگ: اندیش و پژوهش طرح هزاره
شناسه افزوده	:	Research Activities for Millenium Planning (RAMP)
رده‌بندی کنگره	:	HM۸۳۱
رده‌بندی دیویی	:	۳۰۳/۴
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۹۳۴۲۶۷

عنوان: سپهر فرهنگ
 مؤلف: عبدالرحیم کرکه‌آبادی
 ویراستار: موسی نجفی
 طراح جلد: فیروز بالکانی
 صفحه‌آرا: فاطمه هدایتی گودرزی
 نوبت چاپ: اول
 تیراژ: ۵۰۰
 بهای: ۲۵۰۰۰ تومان

نشانی: تهران: میدان هفت تیر، خیابان شهید لطفی، پلاک ۱۹
 تلفن: ۸۸۳۱۹۵۰۰ - فکس: ۸۸۳۱۹۵۰۱ - ایمیل: ramp.institution@gmail.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	یادداشت نویسنده
۱۱	پیش گفتار
۱۳	مقدمه
۱۴	«تغییر» به مثابه امری بنیادین
۲۰	به سوی تبیین مت. بالستی
فصل اول: فیزیک، ذهن و ماورا	
۳۵	بازسازی امر قدسی
۳۶	مادیگرایان
۳۷	فیزیک یا ذهن
۳۹	سو و فراسو
۴۲	یاد و کاربردهای آن
۴۲	توانایی‌های ذهن
۴۳	مدل‌ها
۴۴	پروازش
۴۷	مغز انسان
فصل دوم: شکل‌گیری مدل سپهر	
۵۱	مدل‌ها چه ویژگی‌هایی دارند؟
۵۴	پیوستار فرهنگ
۵۷	شکل‌گیری عناصر
۵۸	ارزش‌های بنیادین
۵۸	ادراک و انواع آن
۶۱	انرژی و بسامد
۶۶	چه کسی حد تغییرات را تعیین می‌کند؟

فصل سوم: سپهر برتر و تأخر فرهنگی

۷۱	چه چیز درجه کارکرد سپهر را ارتقا می‌بخشد؟
۷۷	عناصر سپهر فرهنگ
۷۷	۱- تکنولوژی
۸۱	۲- زبان
۸۶	۳- نماد
۹۲	۴- هنجار
۹۷	۵- باور
۱۰۱	۶- ارزش
۱۰۴	ارزش‌های بنیادی
۱۰۶	ارزش‌های ثانوی

فصل چهارم: بازنگری

۱۲۵	مکانیسم‌ها
۱۲۶	این دو مکانیسم در کجا فعال می‌شوند؟
۱۳۰	امر قدسی چیست؟
۱۴۲	چندگونگی سپهر

فصل پنجم: سپهر در عمل

۱۴۵	ارزیابی ظهور اسلام
۱۴۶	علت این اتفاق چیست؟
۱۵۶	ارزیابی سرمایه‌داری

فصل ششم: نگاهی دوباره و اجمالی به مدار سپهر

۱۷۰	سپهر فردی
۱۷۳	هماهنگی سپهر به عنوان منبع قدرت فرد
۱۷۵	سپهر جمعی
۱۷۸	چهار نیز بنیادی انسان
۱۷۹	سپهر ملی
۱۸۲	تفاوت سپهر انسانی و سپهرهای غیرانسانی
۱۸۵	منابع

یادداشت نویسنده

اندیشه طراحی مدل سپهر* حاصل جرقه‌ای بود که در دوره تحصیل دانشگاه به ذهن نویسنده خارر کرد و در سال‌های پس از آن تکمیل شد. طرح اولیه مدل سپهر، ابتدا از تلقیق مباحثی که آبرن و باسیس در کتاب‌های خود در حوزه جامعه‌شناسی مطرح کرده بودند، شکل گرفت. سپس با بهره‌گیری از موضوعات سایر رشته‌های علوم توسعه پیدا کرد. در حقیقت این مدل خود دست به تکمیل خویش زد و با دقت موضوعات پیش و پس از تکوین خود را واکاوید تا برای همان‌دین خود به کار گیرد. خاستگاه مدل سپهر ابتدا در حوزه جامعه‌شناسی بود، اما مطالعات عمیق‌تر، آن را به سرک کشیدن و سپس غوطه‌ور شدن در علوم دیگر واداشت.

از آنجا که عناصر اصلی این مدل در ذهن طبیعت ریشه دارند، از این‌رو در تبیین خود ناگزیر از به کارگیری علوم انسانی و علوم پایه است. در این میان مطالب ریشه‌دار فلسفه نیز جای خود را در مباحث کتاب گشوده است تا با تلفیق علوم انسانی و علوم پایه به آنچه ایرانیان آن را «حکمت» می‌نامند، نزدیک‌تر شود. مدل سپهر مدعی است اگر عناصر موجود در ساخت آن (تکنولوژی، زبان، نماد، هنجار، باور و ارزش) هم‌راستا شوند، قدرت سینرژیک یا هم‌افزا پیدا می‌کنند. نگارنده پس از طراحی این مدل، ناچار شده برای تکمیل و تعمیم آن به مفاهیم بنیادین هستی‌شناسی، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و روان‌شناسی رجوع کند.

۱. حکمت به معنی علم و تفقه است و در معنای آن گفته شده است: حکمت، شناخت حقایق است، چنانکه هستند به قدر توانایی. ابن‌سینا می‌گوید: حکمت صناعتی نظری است که انسان توسط آن از تحصیل آنچه بر اوست که به دست آورد و آنچه بر اوست که انجام دهد تا نفس خود را به آن مرحله کمال برساند، بهره‌مند می‌شود و استکمال می‌یابد و به یک عالم عقلی تبدیل می‌شود. خواجه نصیرالدین طوسی در کتاب «اخلاق ناصری» حکمت را به دو شاخه حکمت نظری و حکمت عملی تقسیم می‌نماید: «حکمت نظری»: در دانستن موجوداتی است که وجود آنها به حرکات ارادی افراد بشر وابسته نباشد. «حکمت عملی»: در دانستن صلاح‌آموری است که به اراده و کردارهای انسان وابسته است. (اخلاق ناصری، خواجه نصیرالدین طوسی، تصحیح و توضیح مجتبی مینوی و علیرضا حیدری، خوارزمی، تهران، چاپ ششم، ۱۳۸۵)

همچنین به دلیل آنکه مباحث طرح شده فراتر از موضوعات یک رشته تخصصی پیش رفته است، نویسنده برای همسو کردن خواننده با خود ناگزیر برای بیان مباحث میان رشته‌ای سراغ ادبیات ساده‌تری رفته است تا از فرسایش، گسستگی و خستگی ذهنی خواننده بکاهد و با کمک گرفتن از روش پیاده‌سازی گفتار به متن، ابتدا مطالب به صورت گفتاری بیان شود و سپس یک دستیار آن را به شکل مکتوب تبدیل کند.*

نگارنده با توجه به میان رشته‌ای بودن موضوع کتاب، چاره‌ای جز آوردن برخی مطالب در قالب پشتیبان نداشته است، از این رو مآخذ و مطالب پشتیبان در پایان کتاب آورده شده است تا در صورت آشنایی خواننده با مطالب مذکور نیازی به مطالعه و بازخوانی مجدد نباشد و به انفعال در مطالعه موضوع اصلی منجر نشود. همچنین سعی شده در جاهایی که مطالب پشتیبان، ثقیل و خسته کننده نظر می‌رسد، با تفحص در منابع گوناگون، منابعی که آسان‌ترین توضیحات را ارائه داده است؛ گزینش و در کتاب لحاظ شوند. در این زمینه «منابع اینترنتی» کمک‌رسان خوبی بوده است، چنانکه نویسنده سعی کرده با مقایسه توضیحات آن با منابع اصلی از صحت مندرجات اطرافین بشتی یابد. از آنجاکه منابع مذکور، زبان ساده‌تری در توضیح مطالب دارد، بنابراین در متن اصلی به همراه نشانی آورده شده تا در صورت تمایل خواننده جست‌وجوگر از طریق اینترنت در فرهنگ‌نامه‌های اینترنتی امکان دسترسی بیشتر فراهم شود. این مطالب و منابع پشتیبان در انتهای کتاب با عنوان «منابع برای مطالعه بیشتر» آورده شده و در متن نیز با شماره‌هایی که داخل [] قرار گرفته از پی‌نوشت‌های عادی شامل منابع و توضیحات که داخل پرانتز () آمده‌اند، متمایز شده‌اند.

اگرچه جرقه اصلی «مدل سپهر» در پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه به ذهن طراح رسیده است، اما اصلاح، تکمیل، توسعه و آزمون آن با همراهی و نصیحت دوستان و دوستان زیادی که در «اندیشگاه طرح هزاره»^۱ گرد هم آمده‌اند، صورت گرفته است. دوست و برادر نواری همچون

* «مدل سپهر» موضوع پایان‌نامه‌ای با عنوان «ارائه مدلی برای تحلیل فرهنگی تغییرات اجتماعی» است که در سال ۱۳۷۸ عبدالرحیم کرکه‌آبادی در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی برای پایان دوره کارشناسی ارشد خود، طراحی، ارائه و دفاع کرده است. استاد راهنمای این پایان‌نامه، آقای دکتر موحدی و استاد مشاور آن آقای دکتر رجب‌زاده بوده‌اند.

۱. «اندیشگاه طرح هزاره»، کانونی از اندیشه ورزان و علاقمندان حوزه توسعه و تعالی ایران است که جالش پیشرفت و توسعه کشور را به عنوان دغدغه اصلی خود برگزیده‌اند. این گروه از اندیشه ورزان با تأکید بر تفکر جمعی، پرهیز از مطلق گرایی تئوریک، تأکید بر خردگرایی و عقلانیت، تاسی بر عدالت محوری، نگاه جهانی مبتنی بر تحقق منافع ملی و به کارگیری دانش روشنفکران و نخبگان این مرز و بوم در راستای توانمندسازی ذینفعان مشروع توسعه اعم از تصمیم‌گیران، تصمیم‌سازان و اتحاد مردم به منظور تسریع جریان پیشرفت و بالندگی کشور گام بر می‌دارد. اندیشگاه طرح هزاره با تسهیل در ایجاد بسترهای دانشی و تولید استاد راهنما در حوزه‌های نظری و کاربردی توسعه و در ابعاد مختلف فرهنگی - اجتماعی، سیاسی، اقتصادی اعم از داخلی، منطقه‌ای و یا جهانی دخیل در تحقق منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، در راستای پیشرفت و توسعه جامعه مشارکت می‌نماید. (<http://iranvision1404.com>)

دکتر حاج قاسم، دکتر فرهادی نیا، آقای بالکانی، دکتر معصومی راد، دکتر غلامی نتاج، خانم جوانمردی، آقای دیوسالار، آقای برادران و آقای مظفری در کنار تعدادی از اعضای کارگروه «سپهر» همچون آقایان خیابانی، کامرانی، یوسفی، ایمانی، کاووسی و مرادی. همچنین از پیگیری‌ها و حمایت‌های مؤثر آقای دکتر عباسی سپاسگزار هستیم.

در نهایت از بازخوانی و ویرایش نهایی متن به دست جناب آقای جهان تیغی و سرکار خانم جلال زاده نیز قدردانی می‌کنیم.

عبدالرحیم کرکه‌آبادی

www.ketab.ir